

Datorernas intåg i orienteringssporten – Östergötland bland pionjärerna

En profil inom östgötsk orientering är Sven Holgersson, Krokeks OK och OK Kolmården. Inte minst som en ledande gestalt när det gällde att ta i bruk datorer som hjälpmedel vid tävlingar.

Här berättar han själv om hur han och ett östgötateam utvecklade ett administrativt system för O-Ringen 1987. Och hur det fortsatte med användning av SOFT:s system och hur han sedan konstruerade ett eget system för Emit.

Sven Holgersson, tävlingsledare
vid Kolmårdskavlen 2007.
Foto: Margareta Tidman

Det började med O-Ringen 1987

Orienterare har alltid varit tekniskt och administrativt duktiga. Därför är det inte konstigt att man också började använda dator teknik tidigt. Fram till persondatorernas genombrott blev det dock inte någon riktig fart. Tidigare datorer var dels alldeles för dyra, dels alltför svåra att transportera. Visserligen skaffade Gunnar Hillar en Ericsson minidator tidigt för Östgöta 3-dagars behov, men den användes inte för vanliga tävlingar. En mer formaliserad datoranvändning för orientering blev aktuell för Östergötland när det stod klart att vi skulle få arrangera O-Ringen 5-Dagars 1987.

För 5-dagars fanns det stordatorlösningar, varav en togs fram av tekniker i Luleå inför 5-dagarstävlingarna där 1982. Detta system användes i några år men inför tävlingen i Östergötland 1987 fick vi signaler om att de inte var särskilt intresserade att fortsätta och i vart fall ville ha skälig ersättning för en insats även här. Lasse Hansson var en av de drivande krafterna för att samla ihop ett gäng systemutvecklare och tekniker för att ta fram ett nytt, modernare system. En grundläggande förutsättning var det stöd som Ericsson gav oss. Vi fick disponera flera minidatorer och fick flera PC som gåva. Efter hårda diskussioner med SOFT fick vi klartecken att utveckla ett eget system. Redan tidigt bestämdes att använda persondatorer där det var möjligt. Till själva tävlingssystemet var bara minidatorer tänkbara, främst för kravet att använda terminaler och stora utskriftsvolymer. Kravet på snabb hantering från pressen var också ett skäl.

Ganska snart gjorde vi en funktionsindelning som fungerade verkligen bra.

Lars Hanson var samordnare tillsammans med brodern Åke.

Ulf Lasson och Lars Andersson utvecklade tävlingsprogrammen på minidatorn.

Göran Hektor skrev ett lottningsystem för PC i sitt eget utvecklingspråk Royal Base.

Jag skrev ett system för kansliet som hanterade anmälningar, beställning av tältplatser mm i DATAFLEX och Marie-Louise Westerberg ett system för banläggarna som också skrev ut kontrolldefinitioner.

Mikael Johansson från OK Eken skapade grafiken för utskrifter av kontrolldefinitioner och olika stortextutskrifter för nummerlappar och resultatremсор.

Ellert Thunholm skötte det tekniska och höll kontakt med Ericsson.

Varje delsystem skötte sig själv och kommunicerade med varandra bara vid de få tillfällen det krävdes. Jag har aldrig tidigare arbetat tillsammans med så många kompetenta kolleger, som dels var specialister på sina verktyg och dessutom förstod problemområdet i detalj.

Långsamma persondatorer

Persondatorerna i mitten av 80-talet var långsamma och hade litet internminne och bara 10 MB hårddisk. Banläggarnas datorer hade bara två diskettstationer och ingen hårddisk alls. Det hände en hel del incidenter under utvecklingen. Under våren 1987 stals datorerna på kansliet uppe på Himmelstalund. Vi hade säkerhetskopior, men när jag skulle använda dem för att lägga tillbaka datafilerna var det läsfel på de disketter filerna låg på. Jag fick verkligen en ordentlig träning på att använda Norton Utility för att reparera skadade filer. Vid inläsningen av lottningsfilerna jag fick från Göran Hektor tog det nästan ett helt dygn att läsa in dem. Om jag inte visat uppgifter på skärmen hade jag avbrutit programmet och trott att det jag gjorde var helt galet. När vi körde en systemtest på en Tjalvetävling uppe i Kolmården började det brinna i ett elaggregat.

Sundsvall använde Luleåsystemet 1988, men i Jämtland 1989 användes östgötasystemet fullt ut.

Inför O-Ringen i Göteborg 1990 ville Nokia ha marknadsmässig ersättning för att hyra ut minidatorer och det var inte ekonomiskt rimligt för arrangören. I stället gick IBM in som huvudsponsor och jag fick, via den konsultfirma jag då jobbade på, i uppdrag att göra systemet anpassat till PC-miljö. Det visade sig tuffare än vad jag tänkt mig. Fortfarande var nätverken för PC inte tillförlitliga och det hände ganska ofta att hela nätverket låste sig när vi körde tester. Efter midsommar, alltså bara tre veckor före tävlingen, släppte IBM en ny version av sin nätverksprogramvara och därefter hade vi inte några problem med låsningar. Det var inte lätt för en landsortskonsult att få gehör för ett påstående att det inte var något fel på 'min' programvara utan att det var IBM:s nätverk som trasslade. 'Mitt' system kördes sedan till och med 1995 och jag fick bl.a. vara med och se Södertäljes storartade O-Ringensatsning som slutade med konkurs. Det var väldigt intressant att följa de olika arrangemangen under sex år och bl.a. se hur olika de olika generalsekreterarna och kanslien arbetade.

SOFT-system för individuella tävlingar

1987 köpte SOFT in ett system för individuella tävlingar, OLTADM. I Östergötland beslöt vi att vänta till efter 5-Dagars med att börja använda det. Inför våren 1988 byggde vi upp ett distriktsregister med klubbarnas löpare och började använda systemet på de tävlingar där arrangörerna så ville. ÖOF tillsatte en kommitté, bestående av Lars Hansson, Göran Hector och mig, för att hjälpa klubbarna. Starten var ganska seg eftersom tillgången för persondatorer som fick tas med ut i skogen var begränsad. Efter hand växte användningen och det administrativa arbetet med orienteringstävlingar minskade betydligt. Distriktsregistren innebar att man inte behövde skriva in namnen för huvuddelen av deltagarna utan man valde bara de anmälda från en lista som visades på skärmen.

Jag hade ganska tidigt tagit fram ett PC-system för Kolmårdskavlen och det köpte SOFT in i slutet av 1980-talet. Jag tyckte det var ganska komplett, men innan det spreds fick jag ändra i praktiskt taget alla program. Det bjöd sedan på en mängd överraskningar när jag skulle ge telefonsupport till arrangörer runt om i landet.

Budkavle erbjöd ett särskilt problem eftersom de flesta klubbar bara anordnar den typen av tävlingar i samband med DM, och detta bara drabbar klubben vart tionde år. Efter hand som dataintresset ökade gjorde jag specialvarianter av budkavlesystemet för bl.a. Smålandskavlen och Stigtomtakavlen. När Nybro OK arrangerade Smålandskavlen 1995 ville man använda elektronisk stämpling med EMIT. Med viss tvekan försökte jag lära mig hur man kommunicerade med en målklocka och att skriva kod för maskinell stämpelkontroll.

En rent datamässig hantering av en tävling krävde ganska många datorer och tillgång till nätverk. Den konsultfirma jag jobbat på avvecklades i början av 90-talet och därifrån övertog jag en Novell-server. Användningen av EMIT på Smålandskavlen gick inte problemfritt, men jag insåg att med elektronisk stämpling kunde det administrativa arbetet med orientering minimeras.

Emit i Östergötland

Jag började fundera på om det var möjligt att börja använda EMIT, då det enda system för elektronisk stämpling som fanns på marknaden, i Östergötland. Ett införande krävde en investering på 500 000 kronor och det verkade vid en första fundering oöverstigit. Efter mer ordentliga kalkyler och efter en rundfråga till klubbarna hade jag fått fram ett underlag som jag tyckte var rimligt. Förslaget byggde på att klubbarna köpte löparbrickor till sina vuxna aktiva löpare och ett antal kontroller till träningstävlingar. Kontrollerna skulle under tävlingssäsongen lånas ut till de klubbar som arrangerade nationella tävlingar. ÖOF köpte in 300 löparbrickor för uthyrning till löpare från klubbar utanför länet och till de löpare från länet som inte hade egna brickor.

Jag lämnade in en motion till ÖOF:s årsmöte 1996. Efter en ganska hetsig debatt under årsmötet, och efter rösträkning, visade det sig att det fanns ett ganska stort stöd för att införa systemet. Tre av de största klubbarna i distriktet, Linköpings OK, Denseln och Finspång, skaffade sig ingen egen utrustning från början.

Blev världsledande

I början av juli 1996 genomförde Krokeks OK en testtävling med ett par hundra deltagare vid Betlehem i Kolmården. Systemet fungerade i stort sett bra. Under hösten 1996 användes systemet vid några tävlingar, bl.a. av Åby SOK, NAIS och Boxholms OK. Det stora problemet med användning var att alla funktioner i tävlingen nu kopplades samman och att ett stort antal funktionärer måste förstå de nya sambanden mellan olika tävlingsfunktioner. Också ovanan hos tävlingsdeltagarna skapade en hel del problem, bl.a. annat var det inte självklart att det var nödvändigt att springa med rätt bricknummer och att nollställa brickan före start. I stort sett var systemet lyckat och deltagarnas intresse av sina sträcktider stort. Jag minns särskilt en episod från Boxholms första EMIT-tävling där en tranåslöpare pratade ett par minuter med någon bekant direkt efter målgång och blev oerhört förvånad när hans resultatremsa fanns på anslagstavlan när han passerade den.

Under 1997 användes EMIT på i stort sett alla individuella orienteringstävlingar i Östergötland, och vi var nog världsledande då vad gällde elektronisk stämpling. Sammanlagt användes systemet på 13 tävlingar i Östergötland och två i Småland.

Barndomsbekymmer

Det stora problemet var att skaffa tillräckligt många datorer. Fortfarande var inte tillgången till PC särskilt stor ute på marknaden och datorerna blev väldigt smutsiga invändigt när de stod i dammet och kylluft sögs in i diskettfacket. Flera entusiaster, bl.a. Rolf Karlsson och Kjell Holmström, lyckades skaffa datorer som skrotades på arbetsplatser. Några av de datorer vi disponerade var av den allra äldsta typen och de var så långsamma att detta orsakade problem. Under den första tävlingen 1997 i Tjällmo var den långsammaste datorn kopplad för att tömma målklockan och det visade sig efter ett tag att den inte klarade av att hämta tider i samma takt som löparna kom i mål. När de sedan kom till stämpelkontrollen fanns inte deras stämplingar inlästa och de rapporterades som felstämplade.

Vid Natt-DM i Krokek drog ett ordentligt åskväder fram över tävlingsplatsen och vi drabbades av ett totalt elavbrott. Eftersom löparna hade lampor och såg hur de skulle agera i mål och målklockan drevs med batteri visade det sig, när strömmen kom tillbaka efter en stund, att målklockan tömdes korrekt och att stämpelkontroll och resultatremisor fungerade.

I Boxholm missade man att läsa in sina tävlingsuppgifter i systemet, så uppgifterna från föregående helgs tävling i Söderköping låg kvar och det orsakade en mängd trassel.

Vid en NAIS-tävling missade en funktionär att trycka på målknappen för några löpare när de passerade mållinjen. Det fick till följd att löptiderna kopplades till löpare som kom i mål efteråt. Så länge det var en ström av löpare in i målfällan blev tidsfelet några sekunder och det märktes inte, men efterhand när strömmen av löpare på väg mot mål glesnade blev tidsfelet uppåt halvtimmen. Det blev ett betydande efterarbete för att rätta felen.

Snabbt genomslag

Under 1998 använde i stort sett alla arrangörer EMIT-systemet. Kontrollenheterna fungerade inte så länge som vi hoppats och vi fick därför köpa in nya enheter till ett kraftigt reducerat pris. För att underlätta hanteringen skaffades en begagnad husvagn där all datorutrustning förvarades mellan tävlingarna och den användes också som utskriftscentral för resultat.

Systemet fungerade i stort sett bra även om det naturligtvis var en hel del småtrassel. I ett datorsystem är det svårare att rätta en del fel än när underlaget för resultatlistan är separata startkort. De vanligaste felen var löpare som inte hade 'nollat' brickan före start och löpare som av någon anledning sprang med en annan löparbricka än den som fanns registrerad i systemet.

Även under 1999 användes systemet på i stort sett alla tävlingar i Östergötland. Eftersom löparbrickorna nu var tre år gamla och garantitiden bara var två år gjordes en utvärdering om ny utrustning. Offerter begärdes från EMIT och Sportident. Eftersom vi hade så mycket utrustning från EMIT som fortfarande fungerade blev en anskaffning av EMIT betydligt billigare. Själva inköpet av utrustning gjordes först våren 2002. Silva, som varit EMIT:s representant i Sverige, avslutade då denna verksamhet, och vi kunde då köpa deras löparbrickor, sammanlagt ca 1 300, för 125 kr/st. Den inköpta utrustningen användes fram tills ÖOF övergick till att använda Sportident 2006.

Har sparat resurser

I stort sett fungerade EMIT-systemet bra på våra individuella östgötatävlingar. I en tid med minskat antal funktionärer i klubbarna har det varit viktigt att spara resurser i administrationen runt tävlingarna. När man väl skrivit in de anmälda löparna, och där har distriktregistren sparat mycket arbete, har i princip inte namnen behövt skrivas in någon mer gång. Stämpelkontrollen har blivit mycket enklare och det har varit lätt att visa vilken felaktig kontroll löparen av misstag stämplat vid.

Vad jag nu minns har det bara blivit ett stort fel vid en tävling, men det var dessvärre vid en av de större tävlingarna, en elittävling i Boxholm. Felet där berodde till stor del på att en dator som skulle tömma målklockan i en av målfällorna stängdes av. Funktionären där kontrollerade inte att datorn fungerade. När löparen sedan kom till stämpelkontrollen visades markeringen 'Felstämplad', eftersom det inte fanns någon markering att löparen passerat målet. I ett senare skede kopplades en felaktig dator in i nätverket och fick till följd att nätverket slutade fungera.

Under många år användes EMIT också på den största östgötatävlingen 'Östgöta 3-dagars'. Där var det väldiga problem på första tävlingen eftersom många löpare utifrån inte insåg att löparbrickorna var personliga utan delade ut brickorna som fanns i klubbkuvertet godtyckligt till klubbmedlemmarna. Ekonomiskt var dock användningen här av stor betydelse eftersom systemet under ganska många år också användes på 'Eskilstuna Weekend' och de hyrde både löparbrickor och kontroller från oss; detta bidrog totalt med flera 10 000-tals kronor till förbundet.

Ett system för budkavle användes i begränsad omfattning. Eftersom det anordnas så få budkavlar i distriktet blev det aldrig riktigt testat och skapade en hel del bekymmer.

Det fanns också ett särskilt träningssystem, men när det kom särskilda avläsare med printar till EMIT blev det inte mycket använt.

Ekonomi blev god

Innan systemet köptes in var ekonomin det som bekymrade mig mest. Från början köpte vi utrustning för 550 000. Det verkade som en närmast oöverkomlig utgift för en rent ideell verksamhet. Sammanlagt 20 klubbar tog på sig den stora delen av finansieringen genom att köpa in löparbrickor till egna löpare, sammanlagt 925 stycken. Eftersom huvuddelen av brickorna

såldes vidare till löparna blev klubbarnas kostnad för brickorna inte särskilt stor. Däremot satsade klubbarna i snitt 7 500 kronor på kontrollenheter som i stor utsträckning lånades ut till distriktets tävlingar. Jag har inte hört några klagomål från klubbarna över denna utgift.

För förbundets del innebar de fyra första åren sammanlagda utgifter för EMIT-utrustningen 277 955 kronor.

Intäkterna för motsvarande tid, inklusive ett bidrag från SOFT, var 236 388 kronor.

Den sammanlagda kostnaden för förbundet efter fyra år var alltså 41 567 kronor.

De följande åren ökade intäkterna dels beroende på att Östgöta 3-Dagars använde EMIT, dels eftersom Eskilstuna Weekend och Kapa 3-Dagars i Lettland hyrde mycket utrustning från oss. De 1 300 begagnade löparbrickor som vi köpte in från Silva 2002 innebar ju att vi hade många att hyra ut.

Jag har just nu inte riktig kontroll på utgifterna efter 1999, men uppskattar att de ligger på c:a 250 000 kr.

Intäkter:

År 2000	61 490 kr	
År 2001	74 105 kr	
År 2002	113 750 kr	
År 2003	81 420 kr	
År 2004	77 680 kr	
År 2005	93 680 kr	
Efter 2005	56 100 kr	(Uthyrning till Lettland)
Summa	558 225 kr	

Förmodligen gav alltså systemet ett överskott till förbundet på c:a 300 000 kronor och det tror jag inte att någon från början hade kunnat tänka sig. Om vi inte hade haft egen utrustning utan istället hyrt den hade pengarna hamnat hos Silva och andra uthyrare.

Så här i efterskott ser jag tillbaka på en intressant, rolig och arbetsam tid. I början av datoriseringen blev jag nästan på varje tävling inkallad i sekretariatet för att titta på något problem som uppstått och det var först efter några år som kunskapen om hur systemet fungerade var spridd i klubbarna. Det var väldigt roligt att vara ute i klubbarna och träffa trevliga och engagerade funktionärer i samband med utbildningar och genomgångar av systemen inför tävlingar.

Sven Holgersson